

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ГРОМАДЯНСЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ МОЛОДІ:
МІЖРЕГІОНАЛЬНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 07-431 групи

Спеціальності 053 Психологія

Освітньо-професійної програми «Психологія»

Ольга СОРОКА

Керівник: к.психол.н., доцент Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

Рецензент к.психол.н, ст.викл. Ірина ФОМІНА

Херсон 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ.....	6
1.1. Загальна характеристика поняття «громадянськість».....	6
1.2. Психологічний аналіз громадянської спрямованості особистості.....	9
1.2.1. Громадянська ідентичність особистості як результат її спрямованості.....	12
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МОЛОДІ УКРАЇНИ У РІЗНИХ РЕГІОНАХ КРАЇНИ	15
2.1. Характеристика вибірки дослідження, методів та методик дослідження громадянської спрямованості.....	15
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження громадянської спрямованості молоді у різних регіонах України.....	16
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТКИ.....	31
Додаток А «Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету».....	31
Додаток Б «Тест для виявлення громадянської спрямованості особи (автори В. Костів, Т. Конопада, Т. Маланюк).....	32

ВСТУП

Актуальність проблеми. До питання громадянськості в останні роки приділяється все більше наукового інтересу. Це пов'язане з інтенсивними соціально-політичними процесами, які відбуваються у нашій країні в останні роки дуже інтенсивно, а також з недостатньою вивченістю громадянськості як психологічної одиниці теоретичного пізнання, визначенні її вікових особливостей, рівня сформованості та чинників (умов) які впливають на формування громадянськості нашого суспільства. Сучасні дослідження громадянськості особистості розглядають цю категорію як особистісну якість, яку можна формувати та на якому можна впливати (О. Асмолов, В. Шадріков), як комплексна, інтегративна якість у структурі спрямованості особистості (К. Абульханова-Славська), як особистісні характеристики, які інтегрують свідомість та самосвідомість (М. Боришевський).

Основу психологічних досліджень громадянськості та її проявів, чинників та умов розглядали та продовжують вивчати такі українські вчені, як І.Бех, М. Боришевський, П. Волошин, О.Кошоп, С. Максименко, В. Семиченко, В. Татенко, Н. Хазратова та інші.

В останні роки не зупиняється розбудова громадянського суспільства в Україні, що все більше набуває актуальності у вивченні питання громадянської спрямованості молоді. Останні роки ми відчуваємо складні та суперечливі події, які впливають на соціально-політичні, економічні та духовно- моральні напрями життя в українському суспільстві. Так як рівень громадянської культури людини безпосередньо впливає на становлення національної свідомості та постає важливим критерієм формування громадянської ідентичності, проблема формування громадянської спрямованості сучасної молоді потребує теоретичного та емпіричного вивчення, особливо порівняльний аналіз різних регіонів нашої країни.

Мета дослідження: здійснити емпіричне дослідження громадянської спрямованості молоді України.

Завдання:

1. На основі сучасних літературних джерел охарактеризувати поняття «громадянськість» та особливості громадянської спрямованості особистості;
2. Виокремити чинники, які впливають та формують громадянську ідентичність та спрямованість особистості;
3. Емпірично дослідити особливості громадянської спрямованості у представників різних регіонів країни.

Об'єкт дослідження: громадянська спрямованість.

Предмет дослідження: психологічний аналіз громадянської спрямованості молоді різних регіонів країни.

Методи та методики дослідження: для реалізації поставлених завдань, було використано наступний комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження: теоретичні: аналіз, узагальнення та систематизація літературних джерел з проблеми дослідження «громадянськості»; емпіричні: тестування, опитування з використанням методик: методика сформованості громадянської ідентичності (Р. Синельников); тест для виявлення громадянської спрямованості особи (автори В.Костів, Т.Конопада, Т.Маланюк); тест визначення рівня сформованості громадянських якостей особистості (Ігнатенко П., Поплужний В., Косарева Н., Крицька Л.); кількісний аналіз результатів з використанням математичних методів обробки даних (критерій Фішера – F для співставлення двох вибірок регіонів за відсотковими показниками та t – критерій Стьюдента для незалежних вибірок).

Практичне значення роботи за допомогою отриманих результатів можливо встановити мотиви громадянськості, яка являє собою багатогранний феномен, що визначає безліч сторін як індивідуальної життєдіяльності людини, так і розвитку суспільства в цілому. Отримані результати дослідження можуть бути використані у подальшій розробці програм громадянського виховання в освітніх закладах. Отримані результати будуть

корисні для роботи психолога в комісаріатах та у військових відділеннях.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження пройшли обговорення на засіданні кафедри психології факультету психології, історії та соціології ХДУ (протокол № 4 від 09.04.2021р.).

Структура роботи: робота складається зі вступу, 2-х розділів (теоретичного та емпіричного), висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ

1.1. Загальна характеристика поняття «громадянськість»

Сучасна вітчизняна наука трактує громадянськість як певну специфічну рису особистості (якість та властивість), яка формується в процесі становлення індивіда, в процесі соціалізації. Найвідомішим українським дослідником громадянськості, національної свідомості був М. Боришевський, який надає власного тлумачення поняттю громадянськість. Він визначає громадянськість, як складну характеристику особистості, яка є результатом взаємозв'язку утворення у свідомості (та самосвідомості) системи громадянських вартостей [3, с.27].

Науковець А. Колодій вивчаючи досвід американських дослідників, встановив зв'язок патріотизму і критичного мислення, та надає своє тлумачення громадянськості. За його визначенням: «громадянськість – це здатність людини критично оцінювати як ситуацію в суспільстві, так і рішення уряду». Таким чином, громадянськість особистості – це можливість для здійснювати свій вибір, спираючись на знання та освіту [11, с. 135].

Цікавим є погляд російських вчених Ю. Нікіфорова та А. Скаліної у роботі «Про понятие гражданственности». Вчені роблять акцент на духовно-моральні засади у суспільстві, які формують громадянськість, тобто пріоритет віддається знанням юридичних, політичних, моральних норм і їх застосуванню. Отже, одним із головних проявів громадянськості вчені вважають внутрішню готовність людини служити вищим цілям, та виступати як рушійна сила морального вдосконалення суспільства [14, с. 250].

З точки розгляду громадянськості як психологічного поняття, то цей термін має певний зміст, який притаманний лише йому. Такий розгляд пропонує О. Киричук, який розглядає громадянськість особистості як життєву активність, гуманістичну направленість і в процесі свого життя

людина спирається та послуговується загальнолюдськими цінностями: совість, гідність, соціальна справедливість, суверенність, волелюбність, тощо [10].

Про комплексне розуміння поняття громадянськості пише О. Сухомлинська. Авторка визначає це поняття, як соціальну та політичну якість індивіда, яка проявляється у поведінці та характеризується усвідомленням себе громадянином держави з політично зрілими поглядами та свідомістю, розвинутим почуттям патріотизму не тільки у думках та почуттях, а й у діях [20, с.6].

О. Лукашевич аналізуючи різні підходи до вивчення поняття громадянськості приходять до висновку, що становлення громадянськості – це неспинний процес засвоєння соціально - психологічних та особистісних змін в результаті чого відбувається становлення такої якості як «громадянськість». Разом з тим автор зазначає, що цей процес ніколи не зупиняється і буде залежить від вікового етапу індивіда, від соціального статусу, політичних змін. Наслідок таких змін може бути конструктивний розвиток (набуття людиною якісного рівня громадянськості) та деструктивний (порушення процесів соціалізації та особистісного розвитку та, навіть, не сформованість громадянськості, як риси, взагалі) [13, с.221].

Як одну з соціально-психологічних рис особистості громадянськість розглядають Ю. Завалевський, Ю. Прокопович та В. Сагарда. За їх визначенням, громадянськість має прояв в її свідомому, відповідальному ставленні до народу, суспільного життя, займає позицію сучасного активного діяча та впливає на національне та громадське формування світогляду [6, с. 33].

Суто соціальний погляд на громадянськість надає П. Вербицька. За її тлумаченням: «громадянськість – це усвідомлення своєї приналежності до суспільства, прагнення відповідати та служити йому». Авторка визначає якість особистості, через які громадянськість буде проявлятися як цілісне соціально-психологічне утворення. Це такі риси, як громадянська свідомість,

громадянська мужність, почуття громадянського обов'язку, почуття громадянської гідності, почуття громадянської відповідальності [5, с. 99].

У своєму дисертаційному дослідженні С. Зябрева розглядає громадянськість з точки зору моральних норм та цінностей людини. Приходить до висновку, що це складна інтегративна якість, яка, в першу чергу, характеризується усвідомленням прав і обов'язків громадян держави, почуттям любові до Батьківщини, виникає потреба служити на благо народу, країні. Така поведінка та набір моральних костей призводить до формування громадянськості у свідомості молодого покоління та виявляється у свідомому виконанні законів держави [7, с. 14].

Українська дослідниця Л. Снігур вивчає питання становлення та формування у індивіда складника особистісного зростання відчуття громадянськості. У дисертаційному дослідженні вона доходить висновків, що «громадянськість є феноменом соціально-психологічного спрямування, і завдяки громадянськості відбуваються зміни в елементах особистісної структури, що має вплив на пізнавальну та емоційно-вольову сфери». Авторка зазначає, що саме у період юності вперше виникає та проявляється здатність людини свідомо брати участь у житті суспільства, активно впливати на його суспільні процеси, адаптуватися до соціальних норм громадянського життя та займати місце серед інших людей [18].

Як свідчить аналіз визначення поняття «громадянськість», існують різні підходи, які в основу вкладають різні джерела походження та прояву громадянськості: у першому значенні в це поняття трактується як те, що охоплює правові, політичні, моральні, трудові аспекти громадянськості. Тут основними елементами виступають моральна та правова культура, а проявами – почуття власної гідності, повага та довіра до інших громадян і до державної влади, внутрішня свобода особистості, гармонійне поєднання національних та патріотичних почуттів.

Інший підхід розглядає громадянськість як інтегральну якість у вузькому значенні. Цей напрям більш популярний у межах соціальної та

політичної психології, де громадянськість розглядається як формування громадянських якостей спільноти, коли певна спільнота демонструє вчинки відносно держави, її суверенітету та єдності. Отже, громадянськість з точки зору цього підходу розглядається як певна позиція особистості, як різновид базової соціальної установки. Прихильники політичної психології розглядають громадянськість як свідоме активне включення у процеси політичної життєдіяльності суспільства, а прихильники етнопсихології досліджували питання національного відродження України. Третій підхід до визначення громадянськості відштовхується від того, що це особистісна риса, яка відображає духовно-моральні якості особистості, проявляється у свідомому та сумлінному ставленні до Батьківщини, народу, суспільного життя. Ця якість знаходить своє підсилення у саморегуляції особистості та впливає на процеси самовдосконалення особистості.

1.2. Психологічний аналіз громадянської спрямованості особистості

Спираючись на визначення громадянськості у попередньому параграфі слід розглянути поняття громадянської спрямованості, бо спрямованість людини до будь-чого закладається у дитинстві, а остаточного становлення набуває у юнацькому віці. Автори С. Коношенко, Н. Коношенко та Ю. Худавердієва спираючись на дослідження з філософії, психології та використовуючи власне розуміння спрямованості особистості, надають власне бачення змісту громадянської спрямованості особистості, вкладаючи такі якості:

- позитивне ставлення до держави, активне розуміння процесів, що в ній відбуваються та відповідальність за її долю;
- прийняття та збереження демократичних цінностей суспільства;
- розуміння й постійне дотримання законів держави;

- усвідомлення та підтримка цінності мови і культури нації; активна їхня пропаганда і повага до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які проживають на теренах України;
- постійна участь у зміцненні і збереженні духовних і соціальних цінностей суспільства; гідність і повага в ставленні до власного народу.

Як підсумок, автори надають своє визначення: громадянська спрямованість особистості – «це схильність індивіда на основі домінуючих суспільних, громадянських інтересів і вищих соціальних потреб щодо самовираження, до активної діяльності. Громадянська спрямованість особистості виявляється в активній життєвій позиції громадянина та у позитивному ставленні до певних видів діяльності» [12, с.85].

І. Бех наполягає, що сензитивним періодом для становлення громадянської спрямованості є рання юність. У цей віковий період відбувається становлення духовних рис особистості, соціального самовизначення, активного залучення до громадського життя. І тут вчений надає великого значення формуванню активної життєвої позиції молоді. І.Бех переконаний, що з інтересом до моральних проблем пов'язане усвідомлення своїх здібностей і можливостей, уявлення про своє місце в житті, потреба у звіті про свої вчинки, усвідомлення себе як особистості та місце у світі. Головною рисою у свідомості молодого покоління (юнацького віку) є спрямованість на майбутнє [1].

Відомий український вчений, який розглядав питання духовності, громадянськості, національної свідомості був М. Боришевський, який підсумовує своє бачення спрямованості особистості на прикладі її громадянської спрямованості. За його визначенням: «громадянська спрямованість особистості це соціально-психологічний рівень внутрішньо зумовленої суспільної активності». На її основі відбувається регулювання змісту й спрямованості поведінки та діяльності індивіда. На основі сформованої громадянської спрямованості, заснованій на смисловій єдності

системи життєвих програм, людина стає спроможною протистояти впливам соціального оточення, оволодіває такими характеристиками як стійкість, автономність, самостійність у поглядах на власне життя [3, с. 25].

На патріотично-націоналістичну спрямованість людини вказує О. Картунов. Він зазначає, що найважливішим у вихованні громадянської спрямованості молодого покоління дуже важливим є збереження балансу, щоб націоналізм не перетворився на ідола, не був предметом обожнювання й жертвоприношення. Автор поєднує поняття громадянськості та націоналізму, але наполягає, що термін «націоналізм» не повинен сприйматись як найвища оцінка думок та дій людини, але він має перестати вживатись у нашому сучасному суспільстві як негативний стереотип, ярлик або образливе слово [8, с. 744].

Л. Фуштей, В. Костів [23, с.143] у своїй публікації наводять чотири види громадянської спрямованості, які були покладені в основу опитувальника для виявлення громадянської спрямованості особи авторів В.Костів, Т.Конопада, Т.Маланюк: шовіністичну, націоналістичну, патріотичну, космополітичну.

- *шовіністична* спрямованість – це агресивне ставляться до інших членів громади, етносів, націй, спрямованість особи на себе (егоїстична спрямованість) без урахування інших націй, поглядів, тощо;
- *націоналістична* спрямованість особистості – це нетерпиме ставлення до інших націй, народностей, членів громади з боку панівної верхівки. Спостерігається маніпулювання свідомістю людини, іноді патріотичними почуттями з метою втілення своїх шовіністичних інтересів, позицій;
- *націонал-патріотична* спрямованість – це серединний варіант спрямованості коли відбувається ідентифікація з рідним краєм в поєднанні з етнічним патріотизмом;

- *патріотична спрямованість* – ідентифікується з країною, державою;
- *космополітична спрямованість* громадянських дій при якій ігнорується патріотичне ставлення до вітчизни і свого народу, це альтруїстична спрямованість особи.

Н. Карпова на основі запропонованих видів громадянської спрямованості підсумовує, що сукупність окремих сформованих громадянських якостей прямо впливає на громадянську поведінку. Космополітична, патріотична, націоналістична чи шовіністична спрямованість пронизує всі інтегративні властивості особистості на рівні ціннісно-нормативної регуляції поведінки та громадянських відносин і громадянських якостей. Таке поєднання забезпечує їх взаємозв'язок, появу та розвиток загальної громадянської культури особистості [9, с. 45].

В. Ткаченко підводить підсумок про патріотизм людини та її громадянську спрямованість. Патріотизм – це «суспільно-моральний принцип ставлення до свого народу, що є віддзеркаленням національної гордості і любов до вітчизни, громадянську відповідальність за її долю. Такі дії формуються на основі емоційного підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам» [21, с.633].

1.2.1. Громадянська ідентичність особистості як результат її спрямованості

Результатом громадянської спрямованості, а також її передумовою є громадянська ідентичність як вид соціальної ідентичності. Цей вид найбільш тісно пов'язаний з ціннісно-смісловою сферою особистості, так як для того, щоб індивід визначив свою ідентичність, він повинен визначити цінності, властиві певної групи, суспільства в цілому.

У монографії «Українське студентство у пошуках ідентичності» за редакцією В. Арбеніної, Л. Сокурянської, громадянська ідентичність розглядається як динамічне утворення, яке конструюється особистістю в

ході порівняння з іншими, обрання цінностей, сенсу життя, пошуку нового місця у соціальному середовищі. Автори наголошують, що раціонально-пізнавальний етап ідентифікації не є гарантією формування готовності індивіда ототожнювати себе з тією соціальною спільнотою, де він мешкає. Остаточне рішення громадянського ставлення та ідентичності здійснюється під впливом особистісної системи цінностей, оцінок, почуттів, емоцій тощо [22, с. 253].

За визначенням О. Стегній громадянська ідентичність відіграє важливу роль у формуванні еміграційних настроїв сучасної молоді, що є дуже болючим та нагальним питанням нашої держави. Саме усвідомлення власної ідентичності, яка формує громадянську ідентичність, гарантує певну адаптацію та становлення індивіда у просторі соціальних відносин і, дає підстави прийняття рішення, чи залишитись у даній спільності, суспільстві, чи переїхати в інші [19, с. 128].

Громадянську ідентичність та спрямованість студентів досліджувала І. Петровська. Авторка пов'язує громадянську ідентичність з патріотизмом, активною громадянською позицією та наявністю тих можливостей, які надає країна для особистісної та професійної реалізації. У її дослідженнях виявлено три типи громадянської ідентичності студентів: «патріотичний», «протестний», «невизначений». Цікавим результатом є те, що два типи (невизначене та протестне) громадянське ставлення прямо пов'язане з рівнем психологічного благополуччя студентів. Тобто незадоволеність окремими аспектами професійного та особистісного життя, відсутність чітких життєвих перспектив призводить до низького рівня психологічного благополуччя. Такий результат ще раз підкреслює, що одним з головних чинників становлення громадянськості є турботу держави про майбутнє молодого покоління, про створення умов для їх професійної, соціальної та особистісної реалізації. Отже, громадянська ідентичність студентів буде набувати значущості лише за умови сприяння держави самореалізації майбутнього покоління [16, с.53].

Далі у своїх дослідженнях І. Петровська проводить дослідження ототожнення індивідом себе з певною громадянською спільністю, які проживають на одній державній території, володіють загальними громадянськими правами і обов'язками. Поняття громадянська спільність розуміється авторкою як суб'єктивне відчуття індивіда, це є результат ототожнення індивіда з суспільством. Під час цього процесу формуються цінності, особистісні якості, переконання, що є підґрунтям для формування громадянської причетності до певної спільноти, є основою для громадянської спрямованості системи уявлень і смислів для протиставлення групи «Ми» групі «Вони» (групі, що має відмінні громадянські цінності та уявлення) [15, с. 317].

Українська дослідниця Н. Хазратова присвячує свої наукові дослідження саме сучасному стану громадянської спрямованості молоді нашої країни у розрізі євроінтеграції. Її результати свідчать, що стан пошуків у сфері громадянськості приводить українську молодь до надання переваги цивілізаційній (європейській) ідентичності. І результати такої переваги, такого нахилу призводять до заперечення української громадянськості та деформують національну ідентичність. Така ситуація виникає, коли входження до європейської спільноти є результатом не власної самодостатності, а є результатом громадянської безпорадності. Така ситуація є критичною, бо призводить до пошуку сучасної молоді громадянської ідентичності однієї з успішних, розвинутих держав. Сучасна українська молодь, яка формує свою громадянську спрямованість за таким принципом, намагається засвоїти та перейняти цінності та сенс життя більш розвинутих (європейських) держав. Наслідком таких процесів є втрата своєї мови, культури, традицій та цінностей. Такий розвиток громадянської спрямованості є викривленим і призводить до розчинення української громадянськості у іншій державі [24].

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МОЛОДІ УКРАЇНИ У РІЗНИХ РЕГІОНАХ КРАЇНИ

2.1. Характеристика вибірки дослідження, методів та методик дослідження громадянської спрямованості

В емпіричну вибірку нашого дослідження увійшли студенти закладів вищої освіти Херсонщини (30) та заклади вищої освіти Львівської області (28). Загальна кількість досліджуваних 58 осіб. Вік респондентів – 19-22 років. Молодь ми обрали об'єктом дослідження тому, що їх особистість формується саме в умовах трансформації суспільства, в умовах декомунізації та в умовах суттєвих державотворчих процесів, а відтак у можемо припустити що й процеси становлення громадянської ідентичності та громадянської спрямованості найбільш яскраво мають прояв саме у цьому віці. Так як дослідження відбувалося в умовах карантину України ми здійснили збір інформації через Googl форми та електрону пошту, що дозволило прослідкувати регіональний аспект нашого дослідження.

Для досягнення поставленої мети були використані наступні психодіагностичні методики:

- 1. Методика сформованості громадянської ідентичності (Р. Синельников).** Автор методик український вчений, розробив її та апробував у 2018 році. Методика складається з 18 полярних тверджень, які необхідно оцінити за шкалою від -3 до +3, дозволяє визначити шкали громадянської ідентичності (шкала самоствавлення, ціннісно-мотиваційна, мотиваційно-сміслова та визначити загальний рівень сформованості громадянської ідентичності) [17, с. 88];
- 2. Тест для виявлення громадянської спрямованості особи (автори В.Костів, Т.Конопада, Т.Маланюк).** Методика дозволяє визначити

ступінь прояву сформованості громадянськості (домінування, яскраве, середнє, слабке вираження) у респондента одного із чотирьох видів його громадянської спрямованості (космополітична, патріотична, націоналістична, шовіністична);

- 3. Тест визначення рівня сформованості громадянських якостей особистості (П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька) [2, с.330].** Тест складається з 5 блоків, кожен з яких має певну мету. Перший блок з'ясовує рівень усвідомлення людиною самотності культурних світів. Другий блок виявляє рівень усвідомлення стратегії міжнаціональних відносин; встановити стратегію (інтеграції, дискримінації, ізоляції). Третій блок спрямований на з'ясування рівня усвідомлення єдиної нації. Четвертий блок визначає рівень усвідомлення себе суб'єктом нації. П'ятий блок спрямований на встановлення наявності стереотипів та готовності до міжнаціональних контактів. Оцінки за кожний блок кожного респондента підсумовуються, і за цією узагальненою оцінкою визначається рівень національної самосвідомості та рівень сформованості громадянських якостей.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження громадянської спрямованості молоді у різних регіонах України

З метою визначення рівня сформованості громадянських якостей ми застосували методику «Тест для визначення рівня сформованості громадянських якостей особистості» (П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька). Узагальнені результати представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості громадянських якостей

Рівні сформованості громадянських	Вибірка Херсонська область	%	Вибірка Львівська область	%	Критерій ϕ

якостей	30		28		
Низький	3	10	4	14,2	1,19
Середній	22	74	15	53,6	1,24
Високий	5	16	9	32,2	1,74

Примітка: критерій ф позначений результат, де є статистична різниця при $p \leq 0,05$.

Аналіз результатів представлених у таблиці 2.1. свідчить про нормальний розподіл даних, і відображається в наступних відсоткових значеннях рівнів сформованості громадянських якостей: у вибірках за регіонами країни. У результатах домінує середній рівень сформованості громадянських якостей у сучасної молоді. Ми застосували критерій Фішера для перевірки достовірності розбіжностей у відсотках за рівнями прояву у двох групах, і виявили, що відсутня статистична різниця у рівнях окрім високого. Невеликі розбіжності (похибка 0,05) все ж є між групами за високим рівнем сформованості громадянських якостей.

-10% групи Херсонської області та 14,2 % досліджуваних Львівської області мають низький рівень сформованості громадянських якостей, що свідчить про те, що громадянські цінності, громадянські почуття не сформовані або тільки формуються. Такі результати є тривожними ,адже свідчать про те, що студенти цього рівня є нетерпимими, агресивними до думок, поглядів інших людей, особливо якщо вони стосуються національності та громадянської позиції. Такі люди виявляють пасивне ставлення до суспільної діяльності, до організаційної діяльності, не здатні контролювати свої дії. Як результат такого рівня – це апатична молодь, відсторонена від суспільно-політичних процесів у суспільстві, нехтує загальнолюдськими моральними цінностями, неприйняттям національних та духовних ідеалів.

- 74 % досліджуваних групи Херсонської області та 53,6 % досліджуваних Львівської області мають середній рівень сформованості якостей громадянина, що говорить про те, що сучасна молодь володіє

достатнім рівнем знань про громадянські якості, громадянську ідентичність та мають громадянське спрямування, але вони все ще є досить пасивні у громадській діяльності й беруть участь тільки під зовнішніми впливами. На нашу думку, цей рівень відображає сучасний стан суспільства, де ми маємо осіб з яскраво вираженою громадською позицією, але лише на словах, а не у діяльності. Такі особи мають сформовані громадянські якості, але проявляють їх як дань моді, або під впливом відомих людей, або при певних обставинах. Їх думки, ставлення часто змінюються під впливом в більшій мірі зовнішніх факторів: політичного стану країни, влади, яка у країні на даний час, друзів, і особливо пропаганді через ЗМІ. Ми інтерпретуємо середній рівень як той, що, свідчить про особистісну невпевненість, про несформовану (остаточно) громадянську ідентичність, перекладання відповідальності за своє життя як громадянина держави на інших.

- 5% досліджуваних групи Херсонської області та 9 % досліджуваних Львівської області мають високий рівень сформованості громадянських якостей. У нашому дослідженні ми пояснюємо це тим, що у Львівській області у більшій мірі дотримуються закону про мову, підтримують своє українське коріння через історичні події, традиції, звички, тощо. взагалі високий рівень вказує на те, що респонденти володіють глибокими і стійкими знаннями громадянського спрямування, мають і демонструють активну громадянську позицію, керуються національними, громадянськими цінностями у поведінці. Їм властива єдність внутрішньої та зовнішньої громадянської мотивації, сформованість громадянських почуттів, які вже стали переконаннями особистості. Такий сформований рівень громадянських якостей має прояв у толерантному ставленні до інших громадянськостей, у здатності аналізувати сучасні політичні та суспільні процеси у країні, приймати на себе відповідальність за результати власної діяльності. Така молодь у змозі виявити самостійність суджень і самостійність мислення, відстоювати власні переконання і виступають стимулами розвитку самооцінки, самопізнання, умовами самореалізації, саморозвитку, а також

активними і конкретними діями, вчинками громадянського спрямування. При високому рівні чітко виражені громадянські вчинки, дії, поведінка.

Про вагомість та значущість формування громадянських якостей та громадянської позиції у сучасній молоді пише А. Бухун. Автор стверджує, що громадянські якості формуються активно саме у закладах освіти різного рівня. Розвиток таких якостей особливо гостро постає в контексті євроінтеграційних змін у освітньому середовищі (мобільність самих студентів, мобільність освітніх програм, розвиток мультикультурності особистості її толерантності). Вчений наголошує, що останнє слово у становленні громадянської позиції та якостей належить системі вищої освіти країни [4, с. 24].

Для того, щоб диференціювати рівні сформованості громадянських якостей ми виявили та проаналізували 5 основних блоків (усвідомлення себе суб'єктом нації, самобутність культурних світів, об'єднуюча основа нації, стратегії міжнародних відносин та готовність до міжнародних контактів). Результати представлено на рис. 2.1 у відсотках.

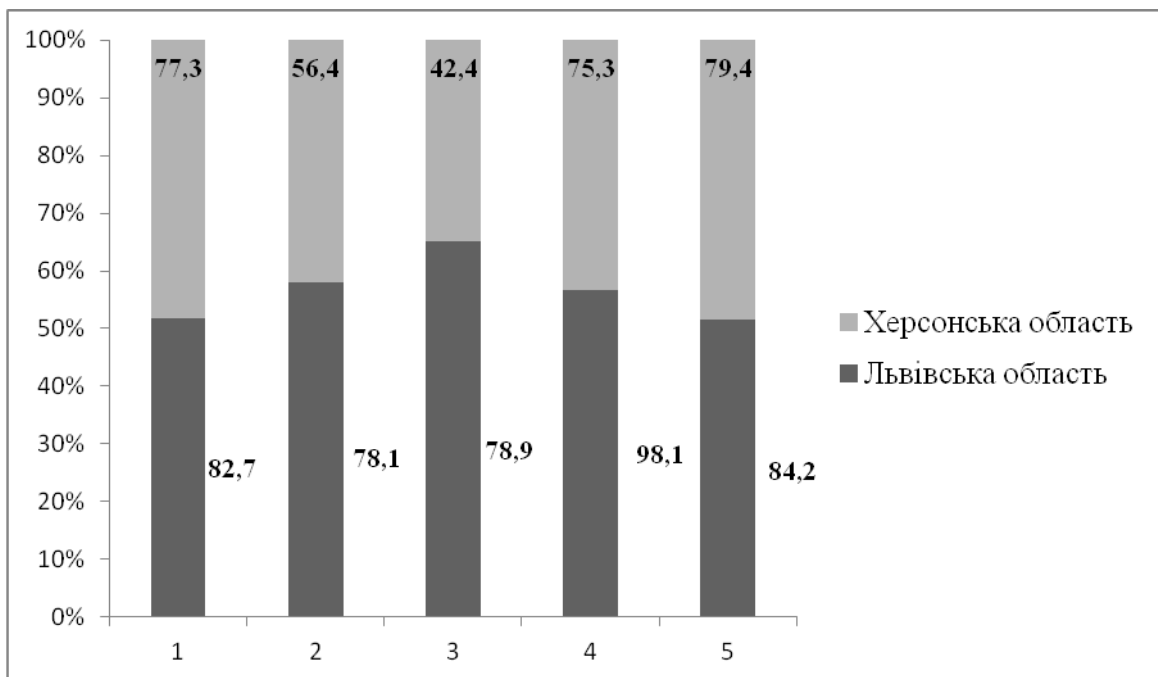

Рис. 2.1. Розподіл двох груп за рівнями сформованості громадянських якостей

Примітка: 1-усвідомлення себе суб'єктом нації; 2-самобутність культурних світів;

3-об'єднуюча основа нації; 4-стратегії міжнаціональних відносин; 5-готовність до міжнаціональних контактів.

Згідно рисунку та розподілом за блоками, то найбільшого значення (відсоток відповідей) досліджувані Львівської області надали питанням 4-го блоку («стратегії міжнаціональних відносин»), а представники Херсонської області лише – 75,3%, за цим показником, але рівень статистичної значущості не встановлено. Ми можемо пояснити такий розподіл тим, що Львівська область територіально ближче до країн Європи і у сучасних умовах євроінтеграції відчують та демонструють вищий рівень готовності до міжнаціональних відносин.

Цікавими є розбіжності за блоком «самобутність культурних світів», де встановлено статистичну різницю на рівні $p \leq 0,01$ $\varphi = 2,87$. Представники Херсонської молоді не відчують самобутність культурних світів, демонструють не знання культурних розбіжностей націй. Натомість представники регіону львівської області виявили високий рівень самобутності культурних світів.

За блоком «усвідомлення себе суб'єктом нації» ми не виявили статично значущих розбіжностей. Цей блок методики пов'язаний з бажанням респондентів належати до певної етнічно-національної групи, відчуттям себе представником держави. Тобто молодь двох регіонів демонструє національну ідентичність виявляє мотивацію до прояву своєї національної приналежності, що має прояв не лише у когнітивній та емоційних сферах, а й у діях, вчинках та активній громадянській позиції. Стійка національна самосвідомість свідчить про високу національну ідентичність. Отже, за цим блоком ми фіксуємо самоусвідомлення власного «Я» молоді двох регіонів як представників певної національності, невід'ємної частки свого народу.

Достатньо високого значення представники двох регіонів надали питання 5-го блоку методики («Готовність до міжнаціональних контактів»). Це свідчить, що відсутні стереотип по відношенню до представників інших етнічних груп, у молоді присутнє стійке бажання встановлювати контакти та

підтримувати відносини з представниками інших національностей, країн. Молодь демонструє відсутність та осудження приниження за мовними ознаками, за соціальними стереотипами, насильство та расові розбіжності.

Таким чином, ми можемо говорити, що всі блоки методик, які узагальнюють сформованість громадянських якостей виступають водночас основними показниками рівня сформованості громадянської ідентичності.

Тому наступна методика, яку ми інтерпретуємо «Сформованість громадянської ідентичності» (Р. Синельников). Результати представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні сформованості громадянської ідентичності у групах, у %

Шкали методики	Рівні	Вибірка Херсонська область	Вибірка Львівська область
Самоставлення	Низький	11,4	9,3
	Середній	45,5	56,4
	Високий	43,1	34,3
Мотиваційно-сміслова	Низький	52,3	32,4
	Середній	36,7	46,7
	Високий	11	20,9
Ціннісно- мотиваційна	Низький	13,8	11,8
	Середній	42,3	57,3
	Високий	43,9	30,9
Загальний рівень громадянської ідентичності	Низький	28,8	16,9
	Середній	45,9	59,1
	Високий	25,3	24

За результатами методики, які представлені у таблиці 2.2 ми інтерпретуємо громадянську ідентичність за шкалами та рівнями, а також надаємо узагальнений результат за сформованістю громадянської ідентичності у вибірках згідно регіонів країни. Розпочнемо з шкали «Самоставлення». У нашому розподілі ми не виявили статистично значущих відмінностей за критерієм Фішера (гіпотеза H_0 при $p > 0,05$), хоча є відмінності у відсотках за рівнями. Тому інтерпретуємо цю шкалу разом всю

вибірку. Низький рівень «Самоставлення» свідчить про те, що людина знецінює себе, свої переваги, втрачає почуття власної гідності. Такі результати можуть свідчити, що людина переживає заборону самовираження, своє індивідуальності та власної суб'єктності. Такий результат пов'язаний з громадянською ідентичністю тим, що людина позбавлена почуття самоцінності як громадянина, людина почуває та оцінює себе меншовартою. Такі результати у нашому дослідженні наводять на думку про необхідність посилення формування громадянських якостей на спрямованості у закладах освіти. Результати за високим рівнем самоставлення свідчать про те, що респонденти оцінюють себе як громадянина, як такого, який розуміє та відчуває власну спроможність впливати, діяти та бути причетним на всіх етапах державотворення, такі особистості не тільки впливають на суспільну ситуацію в державі, але є і активними її борцями.

За шкалою «Мотиваційно-сміслова» ми встановили статистичну різницю лише за низьким рівнем (гіпотеза H_1 , $p \leq 0,05$; $\varphi = 1,72$). За всіма іншими рівнями гіпотеза H_0 при $p > 0,05$. Взагалі ця шкала свідчить про віру молоді у самореалізацію в державі, у можливість створення організаційного простору нашої країни. Така позиція є активна, так як передбачає боротьбу за право прояву своєї індивідуальності, своєї національності. Такі громадяни гостро переживають несправедливість у суспільстві, занепад прав громадян, отже, є активними борцями за свої громадянські права. Низький рівень за цією шкалою свідчить, що громадяни знімають з себе відповідальність за події та результати, які формують демократичне суспільство, і переносить всю відповідальність на інших та звинувачують владу, президента, інших громадян, державу в цілому і т.ін.) у нашому дослідженні молодь регіону Херсонської області мають вище показники саме за низьким рівнем, у порівнянні зі Львівською областю. Такі результати говорять про переживання знедоленості молоді цього регіону, не сформованості відповідальності за свою громадянськість та пасивну суспільну позицію. Така позиція може бути свідченням байдужої громадянської ідентичності.

Наступна шкала «Ціннісно-мотиваційна» не виявила статистично значущих розбіжностей за критерієм Фішера за рівнями між групами. Більшість респондентів мають середній та високий рівень, що дає підстави інтерпретувати їх як таких, що зосереджені на ідеалістичних цінностях, на ролі себе як громадянина суспільства, оцінці свого місця у державі. Низький рівень свідчить про домінування матеріальних цінностей у житті респондентів, тобто перевага побутових умов життя, задоволення свої гедоністичних потреб над духовними та моральними цінностями. Наші результати виявились доволі позитивними і достатньо очікуваними, бо вікова категорія наших респондентів свідчить про юнацький максималізм, про мрійливість та впевненість у майбутньому, у розвитку країни та відповідність її нормам всесвітнього права та людської гідності. Така орієнтація сучасної молоді на духовно-моральні цінності свідчить про те, що молодь впевнена у можливості реалізацію особистісного потенціалу як громадянина своєї країни та буде сприяти її самовдосконаленню.

Остання шкала – це «Загальний рівень громадянської ідентичності». За результатами ми виявили статистичні розбіжності а низьким рівнем сформованості (H_1 , при $p \leq 0,05$ $\varphi = 2,04$). У респондентів Львівської області відсоток осіб з низьким рівнем громадянської ідентичності менший. Більшість досліджуваних виявили середній та високий рівень громадянської ідентичності. Тобто за результатами цієї методики ми можемо стверджувати про достатній рівень сформованості громадянської ідентичності у молоді двох регіонів, про те, що молодь усвідомлює цю цінність, свою приналежність до спільноти нашої держави. Лише за певними шкалами ми маємо розбіжності за регіонами і це підставою для більш глибоких інших досліджень і для застосування методики виявлення громадянської спрямованості особи.

Як підсумок, ми застосували *тест для виявлення громадянської спрямованості особи* (В.Костів, Т.Конопада, Т.Маланюк). Результати за вибірками (середні значення) представлено на рисунку 2.2.

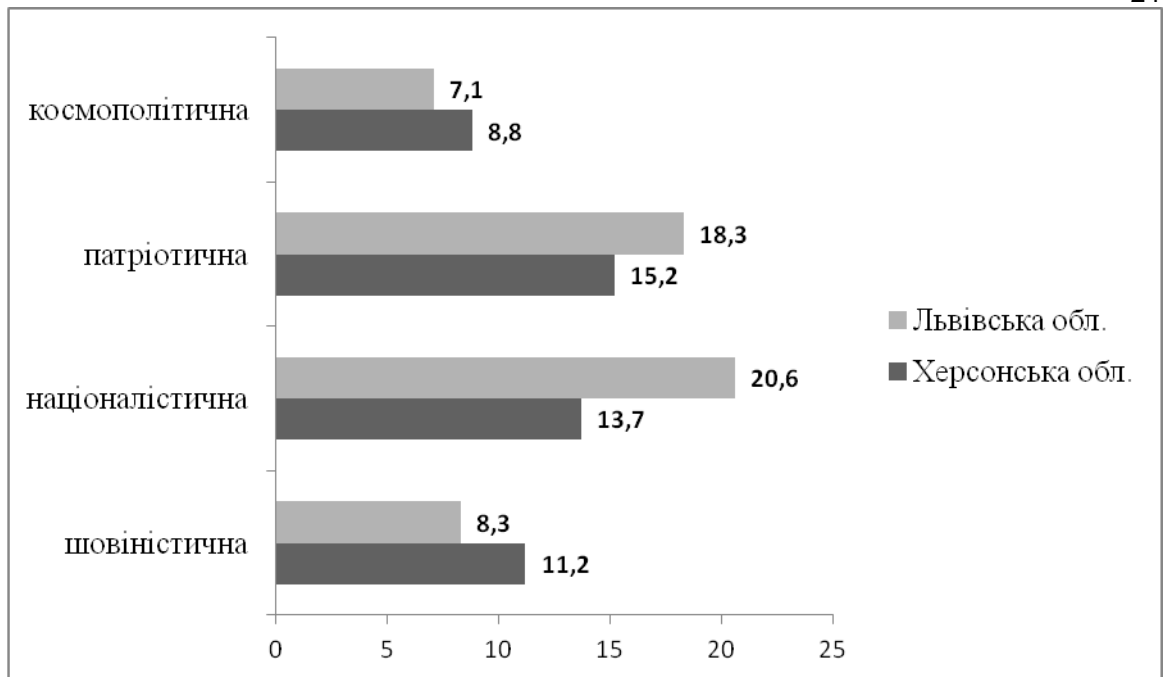

Рис. 2.2. Результати за тестом виявлення громадянської спрямованості (середнє)

Згідно рис. 2.2 найбільше середнє значення у Львівській області (20,6) має спрямованість «Націоналістична», а у Херсонській області (13,7). За t – критерій Стюдента для незалежних вибірок ми з’ясували, що є статистична різниця між цими результатами ($t=2,34$ $p\leq 0,05$).

Націоналістична спрямованість особистості – це прийняття а повага цінностей нації, культури своєї нації, національних інтересів, прагнення та дії до досягнення основної ідеї – створення національної держави, відстоювання та підтримка інтересів її громадян. Іноді так буває, що у деяких ситуаціях патріотичні прояви націоналіста переходять у зверхнє ставлення, вияв національної нетерпимості, розпалювання національної ворожнечі. Наслідком таких проявів націоналізму або великодержавний шовінізм панівної нації, або місцевий націоналізм нації, яка є у кризисному стані. У нашому дослідженні ми не досліджували саме який вияв має націоналізм у наших вибірках, лише можемо стверджувати, що спрямованість у західному регіоні є (традиційно) більш розвинута ніж у південному. Причинами такого

можуть бути: дотримання мовних законів, дотримання національних традицій та звичаїв, громадянське виховання дітей та інше.

Наступне значення (\bar{x}) у вибірці Львівська область належить виду спрямованості «Патріотична спрямованість» (18,3), а вибірка Херсонської області (15,2). Результати за цією шкалою є домінуючими з усіх інших шкал за двома групами. Такий результат свідчить про ідентифікацію досліджуваних з країною, зі своєю нацією, про патріотизм. Ця спрямованість є основою та підґрунтям для формування та трансформацій у стійку громадську позицію особистості, яка характеризується почуттям любові до вітчизни, готовністю до діяльності заради втілення в життя державних інтересів та ідеалів, повагою до законів держави та ототожненням власних інтересів з інтересами держави, в якій проживає особистість.

Виявом громадянського обов'язку, любові до своєї країни, бути її патріотом, демонструвати не стільки зовнішні вияви любові до своєї країни (носіння стрічок кольорів прапору, вишиванок та інше), скільки демонстрація своєї поваги та любові (патріотичної спрямованості) через вчинки та дії – відстоювання національної мови, підтримка цілісності держави, вільне висловлювання про державність, суверенітет та інше. Таким чином, сучасна молодь демонструє патріотизм не тільки у героїчних вчинках у скрутні часи для країни, а, передусім, у відповідальному ставленні до своїх громадянських обов'язків: сумлінному виконанні професійних завдань, родинних обов'язків та інших видів своєї діяльності.

Найменше значення у вибірці Львівської області належить виду спрямованості «Космополітична» (7,1), а у Херсонській області (8,8). За теоретичними даними космополітична спрямованість характеризується ігноруванням патріотичного ставлення до вітчизни і свого народу. Небезпека у цьому виді полягає в тому, що відбувається заміна національного громадянства світовим, що не може бути характерним для домінування патріотичної спрямованості. Космополіт – це громадянин світу, людина яка позбавлена почуття патріотизму, відірвана від інтересів своєї батьківщини.

Але такий вид спрямованості має й інший вияв – кожна людина мусить ставитися на всіх інших людей однаково, поважати їх погляди та національність. Такий вияв має назву – гуманне космополітичне відчуття.

Останній вид спрямованості – шовіністична. У вибірці Львівська область цей вид має середнє значення (8,3), а вибірка Херсонської області (11,2). Шовінізм – це проекція «своїх» цінностей на «чужі». Такий прояв не можна назвати позитивним, адже він є проявом сформованості стереотипів, суспільної думки як ворожих до «чужих» етносів, народів. Такий вияв громадянської спрямованості може розпалювати внутрішню громадянську війну та ворожнечу між регіонами та народами країни. Згідно цієї спрямованості, всі люди будуть поділятися на прихильників нації та на цькування інших, що призведе до відповідного насильства.

Отже, отримані результати свідчать про те, що сучасній молоді притаманні прояви різних видів громадянської спрямованості, та на найвищому рівні вона зорієнтована на націоналістичну та патріотичну спрямованість, що проявляється в єдності громадянськості та духовності, соціальній активності, бажанні та конкретних діях будови сильної та незалежної держави.

ВИСНОВКИ

Теоретичний та емпіричний аналіз теми дослідження дозволив нам сформулювати наступні положення:

1. Громадянськість це інтегративна якісь людини, сформованість якої дає змогу відчувати себе юридично, соціально, морально та політично дієздатною. Громадянськість відображається у національній гордості і любові до Вітчизни, а також підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам. Громадянська спрямованість формує громадянську ідентичність особистості, а її підґрунтям є формування громадянських якостей особистості. Рівні сформованості громадянських якостей вказують на особливості поглядів та позицій особистості, впливають на прояв громадянськості у соціально-політичному та повсякденному житті.
2. Емпірично виявлено, що сучасна молодь незалежно від регіону проживання має достатньо високі показники сформованості громадянської ідентичності (достовірна різниця встановлена лише за позицією «самобутність культурних світів»); молоді притаманні різні види громадянської спрямованості (космополітична, націоналістична, шовіністична, патріотична) і має місце незначні статистичні відмінності лише за шкалою «націоналістичність». Рівні сформованості громадянських якостей відповідають нормальному розподілу і тут статистично значущі відмінності між регіонами виявлено лише за високим рівнем.
3. Встановлено, що громадянська спрямованість особистості є системною якістю, пронизує всі якості особистості і виступає безпосередньою ланкою взаємозв'язку особи з її оточенням, з розумінням своєї громадянської позиції та прийняття своєї національності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наук. вид. К, 2003. 280 с.
2. Дерев'янко Н., Костів В. Формування громадянської культури особистості школяра: навч.-метод. посіб.. К., 2011. 352 с.
3. Боришевський М.Й. Національна свідомість у становленні особистості громадянина. Психологія самосвідомості: історія, сучасний стан та перспективи дослідження. К.,1999. С.27-34.
4. Бухун А. Громадянська позиція студентської молоді у контексті Євроінтеграційних освітніх змін. Українська професійна освіта. 2018. №3. С.21-27.
5. Вербицька П. В. Психологічні засади громадянського виховання особистості. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: збірка наук. праць. Запоріжжя, 2009, вип.53. С.94-104.
6. Завалевський Ю.І., Прокопович Ю.А., Сагарда В.В. Громадянська освіта і громадянське виховання в з вкладах освіти. Чернівці, 2014. – 47 с.
7. Зябрева С.Е. Виховання громадянськості студентів професійн-технічних коледжів у поза навчальній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2010. 23 с.
8. Картунов О. Націоналізм (критичний підхід) Мала енциклопедія державознавства НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; редкол. : Ю. Римаренко. К. : Довіра Генеза, 1996. С. 744–745.
9. Карпова Н.В. Политическая культура в процессе становления гражданского общества. *Вестник Московского университета. Серия: Социология и политология*, 2006. №1 С.41-45.
10. Киричук О. Концепція виховання підрастаючого покоління суверенної України. К., 1997. С.189.

11. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні: монографія. Львів, 2002. 272 с.
12. Коношенко С., Коношенко Н., Худавердієва Ю. *Теоретичні аспекти формування громадянської спрямованості особистості*. Донбаський державний педагогічний університет. 2019. С.84-94.
13. Лукашевич О.М. Громадянськість дорослої особистості в контексті її громадянського розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету: серія Психологічні науки*, 2014. Т.1, вип.2. С.220- 225.
14. Никифоров Ю.О., Скалина А. Понятие гражданственности. *Известия Алтайского государственного университета*. 2007, №3-4 (56). С. 248-252.
15. Петровська І.Р. Типи громадянської ідентичності студентської молоді. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. 2016. Вип. 31 С.317-330.
16. Петровська І. Р. Громадянська ідентичність: теоретико-методологічні основи соціально-психологічного аналізу. *Психологія і особистість*. 2017. № 1 (11). С. 53–63.
17. Синельников Р. Ю. Діагностика сформованості громадянської ідентичності української молоді. *Організаційна психологія. Економічна психологія: науковий журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України та УАОПП / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки*. 2018. № 3 (14), С 87-96. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2018.3.14.10>
18. Снігур Л.А. Психологія становлення громадянської особистості: автореф. дис. ...докт. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2005. 32 с.
19. Стегний А. Г. Опыт сравнительного анализа национально-групповой идентификации украинцев и русских в Украине. Национально-гражданские идентичности и толерантность. Опыт России и Украины в период трансформации. К. : ИС НАНУ, 2007. С. 128–142.

20. Сухомлинська О.В. Громадянське виховання і сучасна освіта: від здобутого – до нових акцентів і наголосів. *Педагогіка і психологія*. 2015. №2. С.5-13.
21. Ткаченко В. Патріотизм *Енциклопедія освіти* Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. С. 633–634.
22. Українське студентство у пошуках ідентичності: монографія / За ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.
23. Фуштей Л., Костів В. Громадянська спрямованість особистості як системна якість «другого порядку». *Освітній простір України*. 2015. Вип. 6. С. 142-153.
24. Хазратова Н. В. Громадянська ідентичність у структурі особистісних ідентичностей. *Проблеми політичної психології* К. : Міленіум, 2015. Вип. 2 (16). 428 с.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

я, Сорока Ольга Володимирівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символики університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

4.03.20
(дата)

(підпис)

Ольга Сорока
(ім'я, прізвище)

Тест для виявлення громадянської спрямованості особи (автори В. Костів, Т. Конопада, Т. Маланюк)

Громадянська спрямованість особистості – це системна властивість другого порядку у цілісній структурі громадянської культури людини. У зв'язку з цим інтегративні якості такої спрямованості найбільш наочно "демонструються" кожною людиною, їх легко розпізнати неозброєним оком спеціаліста-професіонала, але в окремих випадках вчителі практики, практичні-психологи, соціальні педагоги не можуть виявити міри сформованості цієї інтегративної якості у своїх підопічних, в основному через слабку науково-теоретичну й організаційно-методичну обізнаність з психологічним інструментарієм. У кожній людини тією чи іншою мірою проявляються, як зазначено вище, всі чотири види громадянської спрямованості – шовіністична, націоналістична, патріотична і космополітична.

Інструкція. Вам пропонуються питання на типові прояви різних сторін Вашої поведінки. "Правильних" чи "неправильних" питань тут немає, кожен із Вас має право на власну думку. Для того, щоб за Вашими відповідями можна було визначити Ваші патріотичні якості, відповідайте точно і правдиво. На кожне запитання старайтесь відповісти "Так" або "Ні". Не витрачайте багато часу на обдумування. Уявляйте типові ситуації, не задумуючись над деталями. Можливо, деякі запитання Вам важко віднести до себе, старайтесь дати ймовірну відповідь. Не старайтесь справити своїми відповідями добре враження. Тут не може бути вибору найвищого рівня патріотичності. Адже у кожній людини проявляються особливості всіх її сторін.

Результати цього анкетування будуть використовуватись виключно в наукових цілях.

Чи вважаєте Ви, що:

1. Інтернаціоналізм завжди вище націоналізму.
2. Теза "головна умова всесвітньої свободи і гармонії – це зміцнення нації-держави" є хибною.
3. Нації не можуть реалізовувати себе лише в своїх власних державах.
4. Ніколи не шукаю вигоди в громадських справах.
3. Шляхи реалізації системно-синергетичної моделі громадянської культури учнів загальноосвітньої школи
5. Цілком готовий(-а) безкорисливо поступитись своїми інтересами іншим у гурті (групі), інтересами своєї групи перед іншими групами.
6. Під час вирішення громадських справ у розмові з однокласниками (одногогрупниками, членами громади) я завжди дотримуюсь правдивої інформації.
7. Вирішую, як правило, ситуативні громадські колізії (зіткнення протилежних сил, прагнень) на користь інших осіб (гуртів, груп), а не в своїх інтересах.
8. Люди мають найбільше цінувати себе за те, що вони є громадянами світу, а не за приналежність до якоїсь національності.
9. Позитивно оцінюю націоналізм взагалі, а не того чи іншого народу.
10. Політичне життя в розвинутих країнах світу може обходитись і без націоналізму.
11. Необхідно поступово відмовитись від Української держави і відтворити в якійсь формі раніше існуючу наднаціональну державу.
12. Іноді стосовно громадських справ мені в голові плетуться такі думки, що про них краще не згадувати.
13. Мені особисто байдуже відповідальне ставлення до Вітчизни і свого народу.
14. Я більшою мірою позбавлений(-а) почуття патріотизму.
15. Готовий(-а) знехтувати державницькими інтересами в ім'я цінностей іншої держави.

16. В ім'я утвердження вселюдського ідеалу соціальної справедливості найкращі умови для реалізації особистісних потреб кожної людини можна створити переважно в межах дедалі більшого об'єднання країн.
17. Вважаю, що для кращої громадянської ідентифікації не варто акцентувати уваги на знання державної (української) мови.
18. Часом мені дуже хочеться вилаяти когось із однокласників, одногрупників, котрі суперечать моїм поглядам.
19. Я думаю, що зможу зігнорувати інтересами громади (міста/села, країни, батьківщини) в ім'я досягнення свого особистісного благополуччя в іншій країні.
20. Більшою мірою я почуваюсь відчуженим(-ою) від громади, народу.
21. Варто змалку прищеплювати дітям почуття "громадянина світу", щоб не протиставляти різні народи, не допускати зневаги до інших націй і народностей.
22. Цілком можу зарахувати себе до патріотів світового рівня ("громадянина світу").
23. Обстоюю необхідність заміни національного громадянства світовим.
24. Охоче здійснюю патріотичні дії, пов'язані з усвідомленням потреби ситуації, випадку.
25. Насамперед я вимагаю гарних і добрих учинків від себе, як від українця, і не сприймаю вимогу ненавидіти інших тому, що вони "не українці".
26. Охоче наслідую народні традиції та обряди.
27. Прагну реалізувати свій особистісний потенціал у громадській діяльності, творчості.
28. Я цілком можу зарахувати себе до українських патріотів.
29. Іноді я буваю злим(-ою) і роздратованим(-ою), коли чую непатріотичні висловлювання.
30. Патріотизм – один із найперших обов'язків і найпочесніших почуттів громадянина, оскільки патріот віддячує державі, від якої він отримує безпеку та умови для досягнення свого благополуччя.
31. Свідомо проявляю національну гордість і любов до своєї Вітчизни.
32. Справедливо вирішую ситуативні громадські колізії (зіткнення цінностей, інтересів, прагнень).
33. Бажаю всією душею створення справедливого людського, державного й політичного співжиття в рідній країні.
34. Підпорядковую своє життя спільним громадським справам, захисту національних інтересів.
35. Буває, що я відкладаю на завтра ті громадські справи, які варто було б зробити сьогодні.
36. У громадських справах люблю більше віддавати, ніж отримувати.
37. Думаю, що є велика різниця, коли диктори телебачення чи провідні громадські діячі публічно вживають словосполучення "в Україні", а не "на Україні".
38. Дедалі більше проявляю в своїх вчинках патріотичну самосвідомість.
39. Ціную і пропагую українську літературу та її видатних представників.
40. Систематично формую в собі волю й життєві настанови в руслі патріотичної спрямованості.
41. Мої манери громадянської поведінки у мікрогрупі менше добрі, ніж перед великою аудиторією.
42. Люблю, пропагую українську пісню.
43. Сприймаю українську мову й історію, українську державність і культуру як свої власні.
44. Творчо утверджую в собі духовне життя свого народу.
45. Природно відчуваю свою відповідальність за долю вітчизни.
46. Виявляю свою повну готовність служити її інтересам і захищати від ворогів.
47. Цілком осмислюю реальну потребу цивілізованої людини світу мати власну державу, розбудувати її суверенність, цілісність.
48. Вмію ставити цілі в громадській діяльності й досягати їх виконання.
49. Мої національно-патріотичні переконання збігаються з моїми діями.

50. Поєдную свої інтереси з можливістю задовольнити громадську потребу.
51. Керуюсь у громадських справах взірцями “значущих інших” у їхній патріотичній відданості, образами зразкової громадянської поведінки.
52. Якщо б я міг пройти в громадський клуб без квитка/запрошення, і був впевнений, що цього не помітять, то, ймовірно, так би і зробив.
53. Чітко дотримуюсь свого громадянського обов’язку в служінні Вітчизні, її Збройним силам.
54. Здатний(-а) контролювати свої патріотичні вчинки.
55. Готовий(-а) вносити корективи у них, утриматись від негативних дій.
56. Здатний(-а) приймати усвідомлені рішення щодо своїх патріотичних дій.
57. Свідомо надаю перевагу приватній власності над державною.
58. У громадських справах, конкурсах я беру участь з певною метою – виграти.
59. Серед громадянських цінностей індивідуалізм має очевидні переваги над колективізмом.
60. У громадських справах частіше шукаю справедливості з користю для себе.
61. Людство природно поділене на нації, кожна з яких має свій власний характер.
62. Всі люди бажають жити з представниками тієї самої національності і їм не подобається, коли ними править хтось інший.
63. Я люблю своїх земляків і не можу ненавидіти їх за те, що вони не українські націоналісти.
64. Мені сподобалось би познайомитись з відомою громадською особою і її повага підвищила б мене у власних очах.
65. Шляхи реалізації системно-синергетичної моделі громадянської культури учнів загальноосвітньої школи
66. Цілком можу зарахувати себе до українських націоналістів.
67. Не люблю представників інших громад, інших народностей.
68. Нетерпимо ставлюсь в окремих випадках до представників інших громад, народностей, націй.
69. Проявляю любов до своєї громади, народності.
70. Люблю вживати високопатріотичні висловлювання про відданість “неньці-Вітчизні”.
71. Часто відчуваю внутрішній підсвідомий мотив і чиню не так, як би мені хотілося у своїх патріотичних діях-ставленнях.
72. Чи правильне твердження: вчорашній поневолений не може не стати сьогодні поневолювачем, оскільки він боїться, щоб стати знов поневоленим?
73. Інколи я проповідую національну виключність своєї чи інших націй.
74. В ім’я пропаганди і захисту націоналізму я готовий порозумітись із чужинцем проти свого земляка.
75. Представники однієї національності, знаходячись серед інших національностей, повинні обов’язково підтримувати “своїх”.
76. Мені подобається тільки частина лідерів-націоналістів, котрих я знаю.
77. Окремі традиції та громадянські засади інших народів і національних спільнот у багатьох випадках є незрозумілими і несумісними з позиціями патріота.
78. Я не проти зверхнього ставлення в окремих випадках до громадянських цінностей іншого народу.
79. Характер представників української національності посланий Богом, тому націоналізм – це еліксир здоров’я української нації.
80. Цілком виправдовую крутість та лукавства щодо української національної проблеми в радянські часи.
81. В окремих випадках можлива ворожнеча й зненависть до інших етносів, якщо вони на те заслуговують.
82. Мені доводилось виступати на громадянську тематику, хоча я в тому і не розумівся.

83. Ультрапатріотичні почуття української молоді сьогодні є цілком доречними, допоки не відбудеться остаточне утвердження української державності.
84. Для утвердження національної гордості варто підкреслювати виключність українського народу, розсудливо навіювати всім громадянам його велич і самотність на шляху до суспільного та економічного процвітання.
85. Сьогодні більш доцільно закривати очі на слабкості українського народу, його недосконалість, а можливо й вади, для того щоб сформувати загальнонаціональну єдність.
86. Вважаю, що для кращої громадянської ідентифікації доцільно ввести в деяких регіонах України в якості офіційної другу державну (російську) мову.
87. Сьогодні варто сконцентрувати більше уваги на військово-патріотичну підготовку української молоді до захисту священних кордонів нашої держави проти експансії імперіалістичних держав.
88. Я іноді наполягаю на тому, щоб трактування громадсько-політичних подій було пом'якшеним.
90. Я не проти переслідування інших націй, народностей, якщо вони вороже ставляться до нас.
91. Підтримую можливість підкорення й поневолення інших народів у випадку їх агресивного, войовничого ставлення до інших.
92. Розпалювання ворожнечі між представниками окремих народів і країн у певних випадках не тільки можливе, але й доцільне.
93. Шляхи реалізації системно-синергетичної моделі громадянської культури учнів загальноосвітньої школи
94. Для представників українського народу надзвичайно цінним є дух їх винятковості Богом обраного народу.
95. Для громадянина України головною вершиною має бути ідея побудови великої, сильної, домінуючої в світі Української держави.